

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ НОВІТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ІСПАНІЇ

Мета дослідження – проаналізувати факти, що свідчать про становлення новітньої української діаспори в Іспанії на прикладі діаспорного життя та з'ясувати основи формування, функції та першочергові завдання української діаспори Іспанії, що поступово гармонійно долучається до світової української діаспорної спільноти. Продемонструвати, що у хронологічному вимірі новітня українська діаспора Іспанії – "молоде" явище, а процес її розвитку та структуривання тільки вибудовується. Проте вже на даному моменті дослідження чітко простежуємо функціональність діаспори. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні загального наукового принципу об'єктивності; аналітичного, культурологічного та компаративного методів у дослідженні культурної ідентичності української діаспори в Іспанії. У сукупності зазначені методологічні підходи дали змогу розкрити сутність особливостей функціонування новітньої української діаспори в Королівстві Іспанія. **Наукова новизна** полягає у визначенні особливостей переростання зовнішніх трудових міграцій в українські діаспорні громади, особливо в тих країнах, в яких не було або були малочисельні згуродження українців. Насамперед йдеться про Королівство Іспанія. **Висновки.** В результаті проведеного дослідження можна дійти висновків щодо функціональності української діаспори в Королівстві Іспанія. Вона консолідована, має характерні організаційні форми, зберігає та примножує ознаки національної ідентичності – мову, культуру, свідомість. Основні функції, які здійснюють діаспорні об'єднання всіх народів світу (культурні, соціальні та політичні), закладені в основу організаційної роботи сучасних діаспорних громад українців Іспанії.

Ключові слова: українська діаспора, економічна міграція, українська еміграція, етнічна самосвідомість, глобалізаційні зміни.

Гродская Элина Борисовна, старший преподаватель Одесского национального политехнического университета

Культурная идентичность новейшей украинской диаспоры в Испании

Цель исследования – проанализировать факты, свидетельствующие о становлении новой украинской диаспоры в Испании на примере жизни диаспоры и выяснить основы формирования, функции и первоочередные задачи украинской диаспоры Испании, которая постепенно гармонично приобщается к мировому украинскому диаспорному сообществу. Продемонстрировать, что в хронологическом измерении новейшая украинская диаспора Испании – "молодое" явление, а процесс ее развития и структурирования только выстраивается. Однако уже на данном этапе исследования четко прослеживаем функциональность диаспоры. **Методология** исследования заключается в применении общего научного принципа объективности; аналитического, культурологического и сравнительного методов в исследовании культурной идентичности украинской диаспоры в Испании. В совокупности указанные методологические подходы позволили раскрыть сущность особенностей функционирования новой украинской диаспоры в Королевстве Испания. **Научная новизна** работы заключается в определении особенностей перерастания внешних трудовых миграций в украинские диаспорные общины, особенно в тех странах, в которых не было или были малочисленные конгрегации украинцев. Прежде всего речь идет о Королевстве Испания. **Выводы.** В результате проведенного исследования можно прийти к выводам относительно функциональности украинской диаспоры в Королевстве Испания. Она консолидированная, имеет характерные организационные формы, сохраняет и приумножает признаки национальной идентичности – язык, культуру, сознание. Основные функции, которые осуществляют диаспорные объединения всех народов мира (культурные, социальные и политические), заложены в основу организационной работы современных диаспорных общин украинцев Испании.

Ключевые слова: украинская диаспора, экономическая миграция, украинская эмиграция, этническое самосознание, глобализационные изменения.

Grodzka Elina, Senior lecturer Odessa National Polytechnic University

Cultural identity of modern Ukrainian diaspora in Spain

The purpose of the work. The main purpose of this study is to analyze the facts that testify to the emergence of the newest Ukrainian diaspora in Spain through the example of the life of the diaspora and to find out the foundations, functions and priorities of the Ukrainian diaspora in Spain, which gradually harmoniously joins to the community of world Ukrainian diaspora. We tried to demonstrate that in the chronological dimension, the newest Ukrainian diaspora in Spain is a "young" phenomenon, and the process of its development and structuring is only being built. However, already at this stage of the research we clearly trace the functionality of the diaspora. The **methodology** of the research consists in applying the general scientific principle of objectivity, analytical, cultural studies and comparative methods of the study of the cultural identity of the Ukrainian diaspora in Spain. Together, these methodological approaches have

made it possible to reveal the essence of the peculiarities of the functioning of the new Ukrainian diaspora in the Kingdom of Spain. The **scientific novelty** of the work lies in the determination of the peculiarities of the transformation of external labor migrations into Ukrainian diaspora communities, especially in those countries where there were no, or small-scale communities of Ukrainians. First of all, we are talking about the Kingdom of Spain. **Conclusions.** As a result of the conducted research it is possible to come to conclusions about the functionality of the Ukrainian diaspora in the Kingdom of Spain. It is consolidated, has characteristic organizational forms and preserves and multiplies signs of national identity – language, culture, consciousness. The main functions carried out by diaspora associations of all nations of the world (cultural, social and political) are laid in the basis of the organizational work of modern diaspora communities of Ukrainians in Spain.

Keywords: Ukrainian diaspora, economic migration, Ukrainian emigration, ethnic identity, globalization changes.

Актуальність теми дослідження. На нинішньому етапі новим напрямом вітчизняних досліджень є потреба дослідити зовнішні трудові міграції з огляду на їх переростання в українські діаспорні громади, особливо в тих країнах, в яких не було або були малочисельні згуртовані українців. Насамперед йдеться про Королівство Іспанія.

Особливої ваги набувають питання функції суспільства як носія символічних культурних програм, яке може відтворюватися і розвиватися лише за умов збереження, взаємодії та прогресу етносів, їх мов та культур, які є його складовими. Це можна простежити через такі процеси, як утвердження нових групових ідентичностей, зростання міграційних потоків та впливів діаспори.

Діаспора як явище виникла в давні часи, але згаданий культурний феномен набув свого наукового визначення недавно. Діаспора стала об'єктом пильної уваги дослідників лише з кінця 1970-х – початку 1980-х років. Процес широкомасштабної міграції зачепив інтереси багатьох держав, куди потяглася найбільша кількість мігрантів. У деяких країнах їх чисельність настільки зросла, що це не могло не відбитися на різних сферах життя приймаючого суспільства.

В одному терміні "українська діаспора" узагальнюється назва тієї частини українства, яка перебуває за межами України. Це поняття було домінуючим серед дослідників поза Україною. Так, розкриваючи суть поняття "українська діаспора" проф. В. Маркусь вказав, що термін "українська діаспора", попри всі його умовності – компактний і зручний для користування, означає цілком конкретне явище – українці або ж особи українського походження, які мешкають за межами території України [3, 24-32]. Термін "діаспора" в Україні трактується неоднозначно. Через його різноплановість учені віддають перевагу універсальному термінові – "українська діаспора". Тому під "українською діаспорою" розуміють усіх українців поза політичними кордонами України, які почувають духовний зв'язок з Україною [2;7].

В Україні працює кілька наукових інституцій, які зосереджені на вивченні української діаспори в світі: Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків із діаспорою Національного університету "Львівська політехніка"; Інститут народознавства НАН України; Інститут дослідження української діаспори Національного університету "Острозька академія".

Вважається, що умовам наявності діаспори відповідають всі ті країни, західні та східні, що вже були традиційним пристанищем українців у перших трьох хвилях вітчизняної еміграції (економічної, міжвоєнної та політичної). Під час четвертої хвилі, так званої "заробітчанської", що розпочалася у 1990-х роках, частина українців подалася до країн, де практично не було прикладів української присутності, які можна було б успадкувати, до яких прилаштуватися. Одним з таких поселень "з нуля" стало Королівство Іспанія, де нині проживає близько 100 тисяч українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо кинути ретроспективний погляд на публікації останнього часу, то необхідно відзначити, що фундамент для подальших розробок багато в чому сформований дослідженнями Роджерса Брубейкера [1], Робіна Коена [9], Мілтона Есмана [11] та ін. і колективними проектами, такими, як, наприклад, журнал "Diaspora: A Journal of Transnational Studies" (1991–2007) Хачика Толояна або збірник "Diaspora and Transnationalism" (2010) за редакцією Райнера Баубека і Томаса Фейста [10]. Вони зробили істотний внесок у формування цього напрямку досліджень і серйозно розширили розуміння специфіки функціонування різних діаспор.

Базою для вивчення формування діаспори українців в Іспанії та аналізу моделі діаспорного життя на початку ХХІ ст. є матеріали, зібрані дослідниками етносоціального сектору Інституту народознавства НАН України, опубліковані статистично-демографічні відомості, інформація на офіційних сайтах Посольства України в Королівстві Іспанія та Князівстві Андорра та Асоціації "Українська громада Іспанії за права, честь та гідність українців"[6].

Мета дослідження – проаналізувати факти, що свідчать про становлення новітньої української діаспори в Іспанії на прикладі діаспорного життя та з'ясувати основи формування, функції та першочергові завдання української діаспори Іспанії, що поступово гармонійно долучається до світової української діаспорної спільноти.

Виклад основного матеріалу. Процес виникнення української діаспори в новітній час може бути зіставлений з тими, які відбувалися в історії двох найдавніших діаспор світу – вірменської та єврейської. Головною передумовою продовження історичного буття народу за межами його первісної батьківщини в усіх випадках залишається збереження імперативу етнічної самосвідомості, почуття приналежності до материнського ґрунту, особливої прихильності до основ своєї духовної та релігійної культури.

Існування діаспори не обов'язково передбачає наявність всіх компонентів етнічної культури – мови, культурних традицій, релігії, особливостей господарської діяльності. Вони можуть бути певною мірою комбіновані, деякі і зовсім втрачені. Але збереження етнічної самосвідомості у високій мірі компенсує можливі втрати. По-різному склалися долі українських діаспоральних спільнот в Старому і Новому Світі. Найбільш успішними виявилися такі, представники яких продемонстрували, з одного боку, виняткову активність і прагнення до гармонійного входження в приймаючу спільноту, а з іншого – усвідомлене бажання зберегти почуття групової ідентичності, рідну мову, культуру і традиції. Найрізноманітніші установи та організації, що виникли в ході вкорінення в приймаючих країнах, такі як школи, університети, громадські та релігійні організації, а так само розвиток і розширення інформаційних зв'язків сприяли самоорганізації українців.

Українська еміграція – це так звані чотири хвилі. Іспанія в ній стала традиційною зовсім недавно. Перші достовірні звістки маємо лише про представників "другої хвилі" – між Першою і Другою світовими. Так, одесит Всеволод Марченко у 1930-х роках був директором мадридського аеропорту "Барахас". Згодом українці, у кількості десь до півтори тисячі, брали участь в Іспанській громадянській війні по обидва боки, після якої дехто в країні залишився.

З "третьої хвилі", наприкінці Другої світової війни, тут опинилися кількадесят колишніх бійців СС-Галичина, які заснували перші громадські рухи в Іспанії. Разом вони заснували "Українську студентську громаду в Іспанії", яка проіснувала майже 20 років, найбільш активними і успішними з яких були перші шість-сім років. Згодом чисельність громади поступово зменшилася, головним чином через виїзд її членів до США та Канади. В часи своєї активної діяльності "Українська студентська громада в Іспанії" (1947—1960 рр.) мала в своєму складі хор та за допомогою ОУН організувала на Національному радіо Іспанії українське мовлення [4].

Наприкінці 1990-х до Іспанії хлинула економічна міграція, яка зазвичай починалася як короткострокові заробітки одного з членів сім'ї, а завершувалася об'єднанням сімей – завдяки сприятливим законам, прийнятим тоді іспанцями. В Іспанії не було міцної української діаспори, сформованої на основі попередніх хвиль еміграції, трудові мігранти четвертої хвилі є "піонерами" в формуванні діаспорної спільноти. Шлях новітньої діаспори схожий до того, яким пройшли українці першої хвилі еміграції (кінець XIX – початок XX ст.), започаткувавши та сформувавши міцні діаспорні громади США, Канади, Аргентини тощо. Одночасно помітні й суттєві відмінності в цьому процесі, оскільки на початку XXI ст., в час глобалізаційних змін у світі, видозмінився й механізм формування діаспор. Сучасні українські мігранти мають значно більше можливостей комунікацій між собою і зі своїми співвітчизниками на Батьківщині, і, що найголовніше, мають власну державу.

Нині, за інформацією Посольства України в Королівстві Іспанія, в країні функціонує понад 25 громадських організацій, чотирнадцять українських суботніх шкіл, близько 40 церковних парафій. Одна з них – Федерація українських асоціацій в Іспанії – ФУАІ, очолювана президентом М. Петруняком. Вона була зареєстрована у відділі громадських організацій Міністерства внутрішніх справ Іспанії 23 травня 2005 р. Основна мета федерації – об'єднання всіх регіональних асоціацій українців для координації їхньої діяльності. Одночасно організація прагне бути виразником проблем усієї української діаспори перед урядами України й Іспанії [6].

Релігійні практики й духовні потреби українці задовольняють у парафіях УГКЦ та Православної Церкви Константинопольського патріархату. УГКЦ офіційно почала опікуватися українськими мігрантами з 2003 р., коли Апостольським візитатором для українців в Іспанії призначили вл. Гліба Лончину. Нинішнім координатором є о. Василь Бойко в м. Валенсія.

Втім, безумовно, про перехід від громад заробітчанин, що задовольняють свої мовно-культурні потреби, до моделі діаспори із сталим принципом розвитку можуть свідчити такі факти, як поява в країні-поселенні української мистецької діяльності, видавничої справи, меморіальних знакових артефактів, солідних ансамблів, екстерналізації культурних заходів та фінансової участі в цьому всьому власних місцевих бізнесових кіл.

Варто згадати п'ять фактів, що свідчать про становлення новітньої української діаспори Іспанії. За принципом рівноцінності, подаються в хронологічному порядку.

1. Юнацький танцювальний ансамбль "Кричевчанка". Заснований сім років тому художнім керівником Олександром Ситніковим серед учнів українських суботніх шкіл Мадридського регіону.

Ансамбль виріс з гуртка в 10 дітей до високопрофесійного колективу в понад 50 танцюристів з кількома віковими групами підготовки.

За ці роки "Кричевчанка" взяла участь у численних культурних подіях українців по всій Іспанії, іспанських фестивалях, додавала різноманіття концертам зіркових виконавців, зокрема Ніни Матвієнко. Належне визнання цього ансамблю розглядається на рівні Міністерства освіти і науки України.

2. Живий меморіал Тарасу Шевченку. У 2014 році в одному з парків міста Алкала-де-Енарес (батьківщина Сервантеса – поблизу Мадриду) українською спільнотою регіону було висаджено "садок вишневий" з 47 дерев (по одному на кожен рік життя Великого Кобзаря). Вхід до садка прикрашає моноліт з пам'ятною дошкою Тарасу Шевченку – українському поету, гуманісту та художнику.

Садок заслужено стає "позір-точкою" різних гостей іспанської столиці та вітчизняних делегацій – тут схилили голови президент Світового Конгресу Українців із заступниками, народні депутати України, інші особистості.

3. Власний мурований храм Української Церкви. У 2015 році в місті Уельва (на півдні Іспанії) було освячено храм Української Греко-Католицької Церкви, що будувався з 2012 року – Св. Кирила та Мефодія. Ще закладаючи камінь майбутньої церкви, Апостольський візитатор владика Діонісій (Ляхович) заявив: "Українці, які тут проживають, – уже не заробітчани, а нова українська діаспора" [7].

Як відомо, решта парафій УГКЦ в Іспанії користуються римо-католицькими святинями, а українські православні – можливостями Вселенського патріархату.

4. Своя українська література в колективних виданнях. На початку 2016 року творчими українцями Мадриду було видано літературний альманах "Наше Слово", співавторами якого є 20 жінок та 7 чоловіків. У книзі містяться 280 віршів та декілька творів прозою. Ось що написала у передмові до неї одна з її авторів Валентина Гуменюк: "Любі читачі, вашій увазі пропонуємо літературний альманах, в якому взяли участь 27 поетів-аматорів... Любов до народу, до рідної України живе в наших душах. Це та пуповина, що ніколи не відпаде. Про життя в чужині, біль і ностальгію за рідним, про всі почуття, які керують нами, правдиво і красномовно переповідають наші вірші" [8].

Першим виданням такого типу стала збірка поезії та прози "Українська Родина", видана у 2014 році українцями міста Мурсія (що на південно-східному узбережжі країни). У ній 7 жінок та 1 чоловік подали понад 160 творів.

5. Міжнародний фестиваль української культури. У вересні 2016 року в Каталонії відбувся II Міжнародний фестиваль української культури "UcrainaFest". І хоча в Іспанії українцями проводяться інші щорічні культурні фестивалі, як-от "Тарасове Колосся", того року "UcrainaFest" показав новий рівень – як за тривалістю, так і за географією учасників. У трьохденному фестивалі у двох каталонських містах – курортному Льорет-де-Мар та Барселоні – виступали не лише місцеві українські учасники та численні виконавці і колективи з України, але також гості з інших країн, зокрема – вперше із-за океану – український танцювальний ансамбль з Канади.

У проведенні цього фестивалю для нас знаковим є те, що серед його спонсорів значиться Іспано-українська торгова палата – організація, яку очолює М. Петруняк з міста Валенсія. Отже, чи не вперше український культурний захід в Іспанії знайшов співфінансування з бізнесу місцевих співвітчизників [5].

Наукова новизна роботи полягає у визначенні особливостей переростання зовнішніх трудових міграцій в українські діаспорні громади, особливо в тих країнах, в яких не було або були малочисельні згуродження українців. Насамперед мова йде про Королівство Іспанія.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна дійти висновків щодо функціональності української діаспори в Королівстві Іспанія. Вона консолідована, має характерні організаційні форми, зберігає та примножує ознаки національної ідентичності – мову, культуру, свідомість. Основні функції, які здійснюють діаспорні об'єднання всіх народів світу (культурні, соціальні та політичні), закладені в основу організаційної роботи сучасних діаспорних громад українців Іспанії. Новітня діаспора поступово активізує:

- культивування національних звичаїв та обрядів;
- культурні зв'язки з історичною Батьківщиною;
- збереження рідної мови як ретранслятора національної культури та засобу призупинення швидкої асиміляції;
- участь у підтримці, розвитку та укріпленні культури свого народу;
- соціальний та правовий захист співвітчизників у країні проживання;
- лобювання своїх інтересів для отримання додаткових прав і гарантій;
- вплив на міжнародну позицію країни проживання;

З огляду на поступове "освоєння" основних функцій діаспори четверта хвиля української трудової міграції у певній послідовності перетворюється на новітню еміграцію, що формує сучасну діаспору з частковими відмінними від "старих" діаспор ознаками, але з однаковим функціональним навантаженням тобто збереження національної ідентичності.

Ми спробували продемонструвати, що діяльність культурно-просвітницьких товариств, преси, мистецьких аматорських та професійних колективів стала важливим фактором, що підтримує життєздатність найважливіших носіїв етнічних властивостей: мови, традицій, культури. Найбільш сприятливі умови для її підтримки і розвитку зберігаються в місцях значної концентрації осіб українського походження.

Література

1. Брубейкер Р. "Діаспори катаклизма" в Центральной и Восточной Европе и их отношения с родинами / Р. Брубейкер // Діаспори. 2000, №3. - С. 6-32
2. Діаспора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Діаспора>.
3. Маркус В. Українська західна діаспора на порозі ХХІ-го століття / В. Маркус // Українська діаспора. – 1993. – Ч.3. – С.24-32.
4. Мітинг [Електронний ресурс] / Іспанія. Новини // Українці в Іспанії. Сторінка асоціації "Українська громада Іспанії за права, честь та гідність українців". – Режим доступу: <http://ucranianosmadrid.com/blog/mitynh#more-211>.
5. Новини Укрінформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/>
6. Українська громада в Іспанії: історія та сучасність [Електронний ресурс] / Розділ: Закордонні українці // Посольство України в Королівстві Іспанія та Князівстві Андорра. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/spain/ua/publication/content/7926.htm>.
7. Українська діаспора. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Українська_діаспора](http://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_діаспора).
8. Українці в Іспанії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucranianosmadrid.com/blog/tvorche-obednannya-nashe-slovo-prezentuvalo-almanah>.
9. Cohen R. Global Diasporas: An introduction / R. Cohen – London: Routledge, 2008. – 240 p.
10. Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt46mz31>.
11. Esman M. J. Diasporas and international relations. Modern Diasporas in international politics. / M. J. Esman. Ed. By G. Sheffer – New York: St.Martins, 1986. – P. 333-349.

References

1. Brubaker, R. (2000). Accidental Diasporas and external "homelands" in central and eastern Europe. *Diaspora*, 3, 6-32 [in Russian].
2. Diaspora. Retrieved from <http://uk.wikipedia.org/wiki/Diaspora> [in Ukrainian].
3. Markus', V. (1993). Western Ukrainian Diaspora on the threshold of XXI century. *Ukrainian diaspora*, 3, 24-32[in Ukrainian].
4. Meeting. Spain. News. Ukrainians in Spain. Page Association "Ukrainian Community of Spain for the rights, honor and dignity of the Ukrainian." Retrieved from <http://ucranianosmadrid.com/blog/mitynh#more-211>. [in Ukrainian].
5. News of Ukrinform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/> [in Ukrainian].
6. Ukrainian community in Spain: history and modernity. Section: Ukrainian Foreign Embassy of Ukraine in the Kingdom of Spain and the Principality of Andorra. Retrieved from <http://www.mfa.gov.ua/spain/ua/publication/content/7926.htm>. [in Ukrainian].
7. Ukrainian diaspora. Retrieved from [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Українська_діаспора](http://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_діаспора) [in Ukrainian].
8. Ukrainians in Spain. Retrieved from <http://ucranianosmadrid.com/blog/tvorche-obednannya-nashe-slovo-prezentuvalo-almanah> [in Ukrainian].
9. Cohen R. (2008). *Global Diasporas. An introduction*. London: Routledge [in English].
10. Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/j.ctt46mz31> [in English].
11. Esman M. J. (1986). *Diasporas and international relations. Modern Diasporas in international politics*. Ed. By G. Sheffer. New York: St.Martins [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.10.2017 р.